

УДК 330.1:351

СТРУКТУРА ТА РІВНІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ**Богма О.С.**, к.е.н., доцент, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя**Богма О.С. Структура та рівні фінансової безпеки країни.**

Стаття присвячена вивченню переліку основних складових фінансової безпеки країни з погляду окремих вчених. На основі систематизації поглядів різноманітних науковців встановлено, що єдиного розуміння переліку складових фінансової безпеки країни на сьогодні немає, що знижує ефективність процесу забезпечення фінансової безпеки. При цьому, позиція більшості науковців співпадає з офіційною позицією, яка викладена в Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, згідно з якими в якості основних складових фінансової безпеки виділяють банківську, боргову, бюджетну, валютну, грошово-кредитну безпеку та безпеку небанківського фінансового ринку, яка включає рівень розвитку страхового та фондового ринку. Стосовно позиції окремих науковців щодо виділення в якості окремого структурного елемента фінансової безпеки країни податкової складової, встановлено, що податкова складова являється структурним елементом бюджетної безпеки разом із митною складовою. Щодо інвестиційної безпеки, яку деякі науковці виокремлюють структурним елементом фінансової безпеки країни, то враховуючи безперервність процесу взаємодії інвестицій та інновацій, встановлено, що інвестиційно-інноваційна складова виступає разом із фінансовою елементом економічної безпеки країни. Також встановлено, що фінансова безпека держави забезпечується безпекою соціально-економічних систем нижчого рівня, а саме, виділяють: національний, регіональний, підприємницький або організаційний та особистісний рівні фінансової безпеки. При цьому найвищим рівнем фінансової безпеки виступає міжнародна фінансова безпека.

Bogma O. Structure and financial strength of country securities.

The article is sanctified to the study of list of basic constituents of financial safety of country from the point of view of separate scientists. On the basis of systematization of looks various scientists are set that the only understanding of list of constituents of financial safety of country is not for today, that reduces efficiency of process of providing of financial safety. Thus, position of most scientists coincides with official position that is expounded in Methodical recommendations in relation to the calculation of economic strength of Ukraine security, according to that as basic constituents of financial safety distinguish bank, promissory, budgetary, currency, money-and-credit safety and safety of unbank financial market, that includes the level of insurance and fund market development. In relation to position of separate scientists in relation to a selection as a separate structural element of financial safety of country of tax constituent, it is set that a tax constituent is the structural element of budgetary safety together with a custom constituent. In relation to investment safety that some scientists distinguish the structural element of financial safety of country, then taking into account continuity of process of co-operation of investments and innovations, it is well-proven that an investment-innovative constituent comes forward together with financial as an element of economic security of country. It is also set that financial safety of the state is provided by safety of the socio-economic systems of more subzero level, namely distinguish: national, regional, enterprise or organizational and personality financial strength securities. Thus international financial safety comes forward as the greatest financial strength security.

Богма Е.С. Структура и уровни финансовой безопасности страны.

Статья посвящена изучению перечня основных составляющих финансовой безопасности страны с точки зрения отдельных ученых. На основе систематизации взглядов различных ученых установлено, что единого понимания перечня составляющих финансовой безопасности страны на сегодня нет, что снижает эффективность процесса обеспечения финансовой безопасности. При этом, позиция большинства ученых совпадает с официальной позицией, которая изложена в Методических рекомендациях относительно расчета уровня экономической безопасности Украины, согласно которым в качестве основных составляющих финансовой безопасности выделяют банковскую, долговую, бюджетную, валютную, денежно-кредитную безопасность и безопасность небанковского финансового рынка, которая включает уровень развития страхового и фондового рынка. Касательно позиции отдельных ученых относительно выделения в качестве отдельного структурного элемента финансовой безопасности страны налоговой составляющей, установлено, что налоговая составляющая является структурным элементом бюджетной безопасности вместе с таможенной составляющей. Касательно инвестиционной безопасности, которую некоторые ученые выделяют структурным элементом финансовой безопасности страны, то, учитывая непрерывность процесса взаимодействия инвестиций и инноваций, установлено, что инвестиционно-инновационная составляющая выступает вместе с финансовой в качестве элемента экономической безопасности страны. Также установлено, что финансовая безопасность государства обеспечивается безопасностью социально-экономических систем низшего уровня, а именно, выделяют: национальный, региональный, предпринимательский или организационный и личностный уровни финансовой безопасности. При этом в качестве наивысшего уровня финансовой безопасности выступает международная финансовая безопасность.

Постановка проблеми. На сьогодні проблема забезпечення фінансової безпеки країни займає одне з визначальних місць в економічній політиці розвинених держав світу. Актуальність проблематики забезпечення фінансової безпеки, насамперед, визначається значенням фінансів і фінансової системи держави, а також тим впливом, який вони здійснюють на економічний розвиток країни в цілому, адже фінансова безпека виступає основним компонентом економічної безпеки, яка, у свою чергу, відіграє ключову роль в забезпеченні національної безпеки країни в цілому.

Необхідність зміцнення основ фінансової безпеки України зумовлена існуванням на сьогодні цілого ряду об'єктивних проблем у фінансовій сфері, основними з яких є наступні:

недосконалість грошово-кредитної політики; невизначеність моделі розвитку фінансової системи;

слабкість національної валюти; незбалансованість системи державних фінансів через недосконалість бюджетної та податкової політики й державного фінансового контролю;

неефективне витрачання бюджетних коштів; недостатня ефективність діяльності фінансових інститутів й нерозвиненість фінансового ринку;

низький рівень забезпеченості суб'єктів реального сектору фінансовими ресурсами; неефективне використання ринкових фінансових регуляторів тощо.

Відтак, стратегічні завдання зумовлюють необхідність створення ефективної системи забезпечення фінансової безпеки країни в цілому та її окремих складових.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відзначимо, що на сьогодні існує численна кількість наукових досліджень в галузі фінансової безпеки. З поміж вагомих наукових досліджень з проблем забезпечення фінансової безпеки країни можна виокремити праці як вітчизняних, так і зарубіжних вчених-економістів, зокрема: О.І. Барановського, Є. Бухвальда, В.М. Гейця, В.І. Грушка, Б.В. Губського, А.О. Єпіфанова, М.М. Єрмошенка, Я.А. Жаліло, Б. Кваснюка, В.І. Мунтіяна, В.О. Онищенко, Г.А. Пастернак-Таранушенка, В.А. Предборського, Ю.А. Соколова, А.І. Сухорукова та ін. У працях зазначених авторів

сформовано комплексну теорію фінансової безпеки й проведено аналіз історичних, теоретичних й прикладних аспектів цієї проблеми.

Таким чином, створено базові основи для продовження досліджень обраного напрямку й визначення національної структури фінансової безпеки з урахуванням перспектив створення системи забезпечення фінансової безпеки України з урахуванням всіх її складових.

Виділення невирішеної проблеми. На сьогодні сформовано значну теоретичну базу в галузі визначення сутності, принципів, проблем та напрямів забезпечення фінансової безпеки країн. Водночас, більш глибокого вивчення потребують питання визначення основних складових фінансової безпеки держави.

Мета статті. У зв'язку з цим метою статті є розгляд переліку складових фінансової безпеки країни з погляду окремих вчених й визначення основних її компонентів на основі узагальнення досвіду провідних дослідників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Завдання забезпечення фінансової безпеки держави стає особливо актуальним в умовах фінансової кризи. У свою чергу, ефективність процесу забезпечення фінансової безпеки суттєво залежить від міри наукової розробки й розуміння цього поняття та його основних складових.

Фінансова безпека представляє собою стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни [1]. Відзначимо, що фінансову безпеку країни можна розглядати як цілісне соціально-економічне поняття або структуру, що містить різні елементи. При цьому, перелік складових фінансової безпеки є дискусійним, адже в науковому співтоваристві й дотепер не існує єдиної точки зору на те, що включає в себе досліджувана категорія. Зазначене зумовлює доцільність проведення аналізу співпадіння переліку основних складових фінансової безпеки країни у різних авторів (табл. 1).

З таблиці 1 можна побачити, що позиція більшості науковців співпадає з офіційною позицією, яка викладена в Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [1], згідно з якими в якості основних складових фінансової безпеки виділяють банківську, боргову, бюджетну, валютну, грошово-кредитну безпеку та безпеку небанківського фінансового ринку, яка включає рівень розвитку страхового та фондового ринку.

При цьому, окремі науковці [2, 3, 4, 5] в якості складових фінансової безпеки окремо розглядають безпеку страхового ринку та фондового ринку, що не суперечить офіційній позиції. Проте, на відміну від більшості вчених Архірейська Н.В. [6] до складу безпеки небанківського фінансового сектору включає безпеку страхового ринку та безпеку ринку фінансових послуг, що охоплює більш широкую сферу щодо здійснення операцій з фінансовими активами на відміну від фондового ринку, який включає операції щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів, відтак, ця складова дещо пересікається з банківською безпекою, адже саме банки виступають провідними інституціями фінансового посередництва.

Також слід звернути увагу, що якщо переважна більшість науковців розглядають грошово-кредитну безпеку або безпеку грошового ринку та інфляційних процесів як єдину складову, то деякі дослідники [4, 5] вважають за доцільне розділяти її на дві окремих складових – безпеку грошового ринку та кредитну безпеку – що також не розходиться з офіційною позицією.

Що стосується позиції окремих науковців щодо виділення в якості окремого структурного елементу фінансової безпеки податкової складової, то ми погоджуємося з тим, що податкова складова являється структурним елементом бюджетної безпеки разом із митною складовою. На користь даного підходу свідчить і той факт, що, не дивлячись на те що фіскальна система відноситься до сфери державних фінансів, жодного індикатора податкової та митної складових в Методичних рекомендаціях не міститься [6].

Таблиця 1 – Складові фінансової безпеки з погляду окремих науковців

Автори	Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [1]	Белов О.В. [2]	Тимошенко Ю.О. [7]	Рудик Н.В. [8]	Деркач О.М. [3]	Луцик-Дубова Т.О. [4]	Куценко Т.Н. [9]	Архірейська Н.В. [6]	Коваленко О.Ю. [10]	Чернявська О.В., Соколова А.М. [5]
Складова фінансової безпеки										
Банківська безпека	+		+	+	+	+		+		+
Безпека небанківського фінансового ринку	+		+	+			+		+	
Боргова безпека	+	+	+	+	+	+		+	+	+
Бюджетна безпека	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Валютна безпека	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Грошово-кредитна безпека (безпека грошового ринку та інфляційних процесів)	+	+	+	+	+		+	+	+	
Безпека грошового ринку						+				+
Кредитна безпека					+	+				+
Безпека страхового ринку		+			+	+		+		+
Безпека фондового ринку		+			+	+				+
Безпека ринку фінансових послуг								+		
Фінансова безпека підприємств (корпоративного сектору)					+	+				
Інвестиційна безпека					+	+				+
Зовнішньоекономічна складова фінансової безпеки					+					
Податкова безпека						+				+

Щодо інвестиційної безпеки, яку науковці [3, 4, 5] виділяють структурним елементом фінансової безпеки, то відзначимо, що враховуючи безперервність процесу взаємодії інвестицій та інновацій, а також необхідність постійної реалізації інвестицій в інновації та інновацій в інвестиціях, що створює умови для стабільного економічного росту, то вважаємо, що інвестиційно-інноваційна складова виступає разом із фінансовою елементом економічної безпеки країни, що відповідає складовим економічної безпеки, що визначаються офіційними Методичними рекомендаціями щодо розрахунку її рівня. Те саме стосується і виділення зовнішньоекономічної складової фінансової безпеки – зовнішньоекономічна складова виступає складовою економічної безпеки країни та враховується при визначенні її загального рівня разом із фінансовою безпекою, відтак,

виділення окремого фінансового рівня зовнішньоекономічної складової може вносити певні неточності в розрахунки рівнів як фінансової, так і економічної безпеки країни.

Що стосується виділення складової фінансова безпека підприємств, то вважаємо, що тут вже мова йде більше не про складові, а про рівні фінансової безпеки країни, адже фінансова безпека держави забезпечується безпекою соціально-економічних систем нижчого рівня:

1. Національний рівень фінансової безпеки – визначається стійкістю фінансової системи країни та забезпечує необхідні фінансові умови для соціально-економічної та фінансової стабільності країни, збереження єдності фінансового простору країни, успішне подолання внутрішніх і зовнішніх загроз країни у фінансовій сфері.

2. Регіональний рівень фінансової безпеки – визначається стійкістю фінансової системи регіону та забезпечує необхідні фінансові умови для соціально-економічної та фінансової стабільності відповідного регіону, збереження єдності фінансового простору регіону, успішне подолання внутрішніх і зовнішніх загроз регіону у фінансовій сфері.

3. Підприємницький (організаційний) рівень фінансової безпеки – визначається стійкістю фінансової системи підприємства та забезпечує спроможність суб'єкта господарювання зберігати фінансову незалежність в умовах конкуренції.

4. Особистісний рівень фінансової безпеки – визначається стійкістю особистісних та сімейних доходів та забезпечує здатність людини (сім'ї) до самостійного повноцінного фінансового забезпечення індивідуального відтворення.

Відзначимо, що найвищим рівнем фінансової безпеки виступає міжнародна фінансова безпека, що представляє собою такий стан світових фінансів, за якого кожній державі забезпечується можливість вільно обирати й здійснювати власну стратегію фінансового розвитку без зовнішнього тиску з боку інших країн, а також створюються умови для взаємовигідної співпраці країн в рішенні національних та глобальних фінансових проблем.

Висновки.

Таким чином, за своєю внутрішньою побудовою фінансова безпека країни представляє собою сукупність взаємопов'язаних складових, основними з яких виступають банківська, боргова, бюджетна, валютна, грошово-кредитна безпека та безпека небанківського фінансового ринку. Відзначимо також, що забезпечення фінансової безпеки на всіх рівнях є одним з найважливіших завдань для будь-якої країни, в тому числі й України, адже реалізація національних, зокрема, національних економічних інтересів та успішне вирішення економічних проблем, що наявні на рівні окремих домогосподарств, підприємств, регіонів та суспільством в цілому, є не можливими без забезпечення безпеки фінансової складової.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України // Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii> (дата 10.05.2016 р.).

2. Белов О.В. Удосконалення аналізу динаміки показників фінансової безпеки держави [Електронний ресурс] / О.В. Белов // Актуальні питання безпеки фінансової системи держави : Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, м. Харків, 21 лют. 2014 р. – Харків, 2014. – Режим доступу : http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/finbezpeka/17_belov.pdf (дата 10.05.2016 р.).

3. Деркач О.М. Науково-методичний підхід до комплексної оцінки фінансової безпеки держави [Електронний ресурс] / О.М. Деркач // Офіційний сайт наукової бібліотеки Української академії банківської справи. – Режим доступу : http://lib.uabs.edu.ua/library/Visnik/Numbers/1_32_2012/32_02_03.pdf (дата 10.05.2016 р.).

4. Луцик-Дубова Т.О. Основні пріоритети зміцнення фінансової безпеки України / Т.О. Луцик-Дубова // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2012. – Вип. 22, ч.ІІ. – С. 1–7.
5. Чернявська О.В. Боргова безпека України як фактор фінансової стабільності / О.В. Чернявська, А.М. Соколова А.М. // Фінансова безпека соціально-економічного розвитку держави: сучасні проблеми та стратегічні орієнтири : монографія / за заг. ред. [О.В. Чернявської](#). – Полтава : ПУЕТ, 2012. – С. 46–77.
6. Архирейська Н.В. Методологічні засади фінансової безпеки держави / Н.В. Архирейська // [Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського](#). – 2015. – Вип. 8. – С. 919–922.
7. Тимошенко Ю.О. Фінансові ризики та індикатори стану фінансової безпеки України / Ю.О. Тимошенко / [Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки](#). – 2014. – № 7. – С. 293–303.
8. Рудик Н.В. Фінансова безпека в системі управління державними фінансами / Н.В. Рудик // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. – 2014. – Вип. 5., Ч. 4. – С. 128–133.
9. Куценко Т.М. Підходи до аналізу та моделювання загроз фінансової безпеки держави / Т.М. Куценко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 42. – С. 233–238.
10. Коваленко О.Ю. Аналіз та оцінка рівня фінансової безпеки України [Електронний ресурс] / О.Ю. Коваленко // Офіційний сайт видавництва ЧДУ ім. П. Могили. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2010/133-120-9.pdf> (дата 10.05.2016 р.).

Ключові слова: фінансова безпека, банківська безпека, боргова безпека, бюджетна безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека, безпека небанківського фінансового ринку.

Ключевые слова: финансовая безопасность, банковская безопасность, долговая безопасность, бюджетная безопасность, валютная безопасность, денежно-кредитная безопасность, безопасность небанковского финансового рынка.

Key words: financial safety, bank safety, promissory safety, budgetary safety, currency safety, money-and-credit safety, safety of unbank financial market.